

شفافیت آرای نمایندگان؛ ضرورت‌ها و چالش‌ها

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۷/۶

تاریخ تأیید: ۱۴۰۱/۶/۱۹

سعید کرمی*

چکیده

«شفافیت آرای نمایندگان مجلس» از جمله مقولات ناظر بر شفافیت پارلمانی است که در دهه‌های اخیر به موازات پیشرفت‌های تکنولوژیک در برخی کشورهای دموکراتیک در پارلمان‌ها الزامی شده است، واقعیتی که یک گام اساسی در جهت شاخصه‌های حکمرانی مطلوب قلمداد می‌شود. در مجلس شورای اسلامی ایران «طرح شفافیت آرای نمایندگان» در تاریخ ۷ مهر ۱۳۹۸ در صحن علنی مجلس مطرح و یک فوریت آن تصویب شد، اما با گذشت دو سال هنوز در مورد آن تصمیم‌گیری نشده است. با این توصیف مقاله حاضر پیرامون این سؤال مقوم می‌شود که امتیازات شفافیت آرای نمایندگان نسبت به عدم شفافیت آراء چیست؟ از این حیث کوشیده شد به نسبت شفافیت آراء با مقولاتی چون ضرورت‌های دموکراتیک، نهادسازی مدنی، فائده دینی اصحار و فرهنگ شفافیت و پاسخ‌گویی پرداخته شود. مقاله به روش توصیفی — تحلیلی نگاشته

141

حقوق اسلامی / سال نوزدهم / شماره ۷۵ / زمستان ۱۴۰۱

* استادیار دانشگاه پیام نور تهران (karami.t54@pnu.ac.ir).

۱. طرح «شفافیت آراء نظام تقنینی» مقدمه (دلایل توجیهی): شفاف‌سازی آراء و مذاکرات نهادهای قانونگذاری از جمله مجلس شورای اسلامی، هیئت وزرا، خبرگان، شورای عالی انقلاب فرهنگی و... از جمله شاخص‌های حکمرانی خوب به حساب می‌آیند که ارتقای وضعیت این شاخص از طریق فراهم آوردن امکان آگاهی مردم بدون تبعیض به آراء و متن مذاکرات بخش‌های مختلف حاکمیت میسر است و این مهم نظارت افکار عمومی را برعهده دارد و مهم‌ترین اقدام در جهت ارتقا و اعتماد عمومی به حساب می‌آید؛ لذا طرح ذیل با قید دوفوریت تقدیم مجلس شورای اسلامی می‌شود:

ماده واحده — تمامی شوراهای، مجامع و نهادهای مؤثر در فرآیند قانونگذاری و همچنین نهادهای تصمیم‌گیرنده‌ای که دارای صلاحیت سیاست‌گذاری یا وضع قانون و مقررات هستند، از جمله مجلس شورای اسلامی، هیئت وزراء، مجمع تشخیص مصلحت نظام، شوراهای عالی انقلاب فرهنگی و فضای مجازی، شوراهای اسلامی شهر و روستا و خبرگان رهبری و شورای نگهبان موظف به علنی‌سازی رأی اعضا و انتشار آن و مذاکرات در درگاه اینترنتی خود می‌باشند. تبصره — در مورد مصوبات شورای عالی امنیت ملی، این اقدام پس از رفع مراحل طبقه‌بندی قابل انجام است.

شده است؛ از این رو، علاوه بر توصیف واقعیت‌های موجود به تحلیل حقوقی آنها نیز می‌پردازد. نظر به دست‌یافته‌های این مقاله هر نظام سیاسی که بتواند شفافیت را در امور خود علی‌الخصوص در امور پارلمانی حاکم کند به همان میزان از مفاسد سیاسی اقتصادی فاصله می‌گیرد.

واژگان کلیدی: شفافیت آراء، فساد، پاسخ‌گویی، ارزش‌های دینی، مجلس شورای اسلامی.

مقدمه

امروزه شفافیت یکی از اصول و لوازم حکمرانی شایسته در دنیا محسوب می‌شود. به تصریح عالمان علم سیاست وقتی حکومت در یک اتاق شیشه‌ای باشد و شهروندان بتوانند به وضوح عملکرد آن را رصد نمایند قدم بزرگی برای ریشه‌کنی فساد برداشته شده است. عدم در دسترس قرارگرفتن اطلاعات و ازسوی دیگر عدم وجود نظارت عمومی بر وضعیت ابهام و به تبع بر فساد امور می‌افزاید. از این حیث شفافیت آرای نمایندگان مجلس برای سلامت حکمرانی‌ها اهمیتی مضاعف می‌یابد، یکی از این جهت که خود وجهی برجسته از شفافیت است و دیگر اینکه شفافیت در پارلمان نقشی الگووار و آموزنده برای سایر ابعاد و وجوه حاکمیت دارد.

شفافیت از ریشه عربی «شف» در مقابل پنهان‌کاری در تصمیم‌گیری مصدر اسمی «شفاف» است و در فرهنگ فارسی عمید به هر چیز لطیف و نازک گفته می‌شود که از پشت آن اشیای دیگر نمایان باشد (عمید، ۱۳۷۸، ص ۸۴۸) به معنای نازکی، درخشندگی و تابناکی (معین، ۱۳۸۶، ص ۶۲۰) نیز آمده است. شفافیت در زبان انگلیسی معادل کلمه «Transparency» است که آن نیز از ریشه لاتین «Transparere» آمده که از دو بخش تشکیل شده: «Trance» به معنای درون و «parere» به معنای آشکار، در مجموع به چیزی که درون پیدا و آشکاری دارد، اشاره دارد. در سند سازمان بین‌المللی شفافیت چنین آمده است: «شفافیت اصلی است که افراد بتوانند از تصمیمات اداری، معاملات تجاری و امور خیریه‌ای که زندگی آنها را تحت تأثیر قرار می‌دهد، نه فقط از اصل موضوع، تعداد موضوع‌ها و شیوه‌های تصمیم‌گیری آنها مطلع گردند، بلکه وظیفه و تکلیف مستخدمان دولتی و مدیران دولتی این است که رفتار آنان قابل رؤیت، قابل پیش‌بینی و قابل درک باشد» (بوذر جمهری، ۱۳۹۷، صص ۵۳ و ۶۹). از این حیث وقتی می‌گوییم شفافیت آرای نمایندگان یعنی ایجاد سازوکاری که ذیل آن مواضع نمایندگان مجلس در قبال طرح‌ها و لوایح کاملاً مشخص باشد.

از این نگاه شفافیت پارلمانی یکی از زیرشاخه‌های شفافیت سیاسی و حاکمیتی محسوب می‌شود و می‌تواند به‌مثابه قدمی بزرگ در جهت حصول به شفافیت محسوب شود. با شفاف‌شدن جوانب مختلف نظام تقنینی خاصه بعد آراء است که شهروندان می‌توانند اطلاعات مربوط به نماینده خود را از سایت‌های رسمی مربوط به پارلمان و صفحات مربوط به نمایندگان دریافت کنند. این اطلاعات چنانچه در تجربه دیگر کشورها^۱ ظهور داشته است مواردی چون شفافیت اموال و دارایی‌های نمایندگان، حقوق و مزایا، هدایای دریافتی، آراء، حضور و غیاب در جلسات، رأی‌زنی، شفافیت عملکردی نمایندگان، شفافیت امور اداری پارلمان، شفافیت فرآیندهای قانونگذاری در صحن علنی و کمیسیون‌ها، شفافیت هزینه‌های انتخاباتی نمایندگان پیش از ورود به پارلمان‌ها و به‌طور کلی شفافیت در همه ارکان مجلس را شامل می‌شود (بهرامی و دیگران، ۱۳۹۹، ص ۷۱-۹۴) البته چنانچه در ایندکس «شفافیت پارلمانی» تصریح شده است بیش از ۱۰۰ شاخص برای شفافیت پارلمانی ذکر شده است، ولی در این میان «شفافیت آراء» اهمیت ویژه‌ای دارد؛ زیرا رأی نماینده به طرح‌ها و لوایح و تأیید یا رد صلاحیت‌ها، نتیجه نهایی و خروجی تمامی تلاش‌های نمایندگی او محسوب می‌شود.

در جمهوری اسلامی ایران اگرچه در مجلس اول نوعی شفافیت آرای نمایندگان تجربه شد، ولی در مجالس بعدی تا امروز این امر بنا بر دلایلی از آیین‌نامه‌های داخلی مجلس حذف گردید. این درحالی است که در پارلمان‌های کشورهای مختلف خصوصاً کشورهای غربی شفافیت پارلمانی با قوانین و شیوه‌های گوناگونی اجرایی شده است. به‌تصریح مطالعه مفصلی که مرکز پژوهش‌های مجلس به انجام رسانده در این کشورها با مینا قرارداد حق مردم نسبت به اطلاع از عملکرد پارلمان شفافیت آراء را امری ضروری تلقی نموده و از آن برای بهبود فرآیندها و عملکرد نهاد تقنینی بهره‌برداری کرده‌اند و لذا برای آن قواعدی ترسیم کرده‌اند. به عبارت دیگر شفافیت آرای نمایندگان در تعداد قابل توجهی از کشورهای جهان یک اصل بدیهی تلقی شده است که عمل برخلاف آن نیازمند توضیح دانسته شده است؛ از این رو، در این کشورها اصل را بر ارائه اطلاعات عملکرد نمایندگان (به‌خصوص حضور و غیاب و رأی‌دهی نمایندگان) قرار داده‌اند و موارد عدم انتشار آرای نمایندگان در هر پارلمان به‌طور دقیق بررسی و مشخص شده است (مرکز پژوهش‌های

۱. بیانیه جهانی شفافیت پارلمانی در سال ۲۰۱۲ اعلام شد و هم‌اکنون به امضای بیش از ۱۴۰ سازمان در ۷۵ کشور جهان رسیده است.

تجربه کشورهای گوناگون نشان می‌دهد که هر کشور بنابر شرایط و مقتضیات خاص خود برای انتشار اطلاعات آرای نمایندگان پارلمان، تصمیماتی گرفته است. در واقع در بیشتر کشورها پیش‌فرض بر شفافیت و ارائه اطلاعات آرای نمایندگان در جلسات مختلف است؛ مگر آنکه موارد استثنایی موجب شود تا اطلاعات آرای نمایندگان مخفی بمانند. در این صورت موارد استثنا و انتشار نیافتن اطلاعات باید از پیش به صورت دقیق مشخص شده باشد. با این سازوکار انتشار نیافتن اطلاعات نیاز به توضیح، استدلال و تصمیم‌گیری خواهد داشت. در واقع، حتی موارد غیرعلنی در رأی‌گیری نیز به صورت شفاف به اطلاع مردم رسیده و توضیحات کافی درباره آنها ارائه می‌شود (بهرامی و دیگران، ۱۳۹۹، ص ۷۲-۹۴).

برای شفافیت پارلمانی محاسن و مزایای متعددی ذکر کرده‌اند. اتحادیه بین‌المجالس که مهم‌ترین نهاد پیشگام شفافیت پارلمانی محسوب می‌شود، مهم‌ترین ارزش‌های پایه‌ای هر پارلمان را بر شمرده است که در آن شفافیت از مهم‌ترین این شاخص‌ها محسوب شده است.

ارائه داده‌های نتیجه رأی‌گیری در هر پارلمان متفاوت است. برخی پارلمان‌ها فقط به اسامی نمایندگان و نوع رأی داده شده آنان در وب‌سایت‌های پارلمان بسنده می‌کنند. برخی دیگر از پارلمان‌ها تلاش می‌کنند تا داده رأی‌گیری نمایندگان را به همراه فرمت‌های گوناگون برای مردم عرضه کنند تا تحلیل و بررسی رفتار رأی‌دهی نمایندگان راحت‌تر و دقیق‌تر صورت گیرد.^۱ فرمت‌های استاندارد داده باز استانداردهای مشخصی را برای ارائه داده از طرف ارائه‌دهنده تعیین می‌کند تا اطلاعات ارائه شده ماشین‌خوان بوده و شرایط تحلیل و استفاده مجدد از داده فراهم شود. پارلمان‌ها نیز به عنوان یکی از مهم‌ترین ارائه‌کنندگان داده‌های پارلمانی، به ارائه داده‌های خود در قالب استاندارد می‌داده باز تشویق شده‌اند (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۷، شماره مسلسل ۱۶۳۱۹).

در باب پیشینه طرح «شفافیت آرای نمایندگان» در مجلس شورای اسلامی، موارد بسیار معدودی در قوانین جمهوری اسلامی ایران دیده می‌شود که بتوان به استناد آنها در این خصوص عمل

۱. ارائه داده‌ها و اطلاعات آرای نمایندگان بدون استفاده از فرمت‌های استاندارد داده باز موجب می‌شود که سازمان‌های ناظر بر پارلمان و گروه‌های مردمی که از این اطلاعات برای تحلیل رفتار رأی‌دهی نمایندگان استفاده می‌کنند، اطلاعات را به صورت سنتی وارد کنند و به تبع بی‌دقتی بالا بروند و تحلیل‌های مناسبی از عملکرد نمایندگان ارائه نشود.

نمود از جمله این قوانین تبصره ماده ۱۲۵ آیین‌نامه داخلی مجلس شورای اسلامی است. در اینجا درج شده است: «اسامی موافقان، مخالفان و ممتنعان و کسانی که در رأی‌گیری شرکت نکرده و یا بعد از اعلام أخذ رأی از تالار خارج شده‌اند، بدون اینکه در جلسه قرائت شود، در صورت مشروع مذاکرات مجلس ثبت می‌گردد». برای مثال، این بند از قانون مذکور، در تاریخ ۲/۸/۱۳۷۹ در اجلاسیه اول دوره ششم مجلس شورای اسلامی ضمن تصویب رأی‌گیری علنی با برگه در رابطه با تصویب کلیات طرح یک فوریتی تمرکز امور صنعت و معدن و تشکیل وزارت صنایع و معادن عملی شد و اسامی نمایندگان موافق، مخالف و ممتنع در مشروع مذاکرات ذکر گردید، اما در اجلاسیه سوم دوره ششم مجلس شورای اسلامی در خصوص طرح استانی شدن انتخابات بعد از تصویب رأی‌گیری علنی در تاریخ ۲۰/۱۲/۱۳۸۱ تنها تعداد نمایندگان موافق، مخالف و ممتنع ذکر گردیده و اسامی نمایندگان منتشر نشده است. طبیعتاً اجرای دقیق و بهره‌برداری از ظرفیت‌های قانون آیین‌نامه داخلی مجلس موضوعی است که باید در دستور کار قرار گیرد. علاوه بر این یکی از مشکلاتی که در نظام تقنینی کشور وجود دارد مشکل تعارض و تداخل قوانین است. مثلاً همین بحث شفافیت آراء پیش از این در لایحه شفافیت آمده است. حدود ۷ یا ۸ ماده از لایحه شفافیت معطوف به شفافیت آراء است، البته لایحه شفافیت هنوز تصویب نشده است.

۱. دلایل توجیهی شفاف‌سازی آرای نمایندگان

۱-۱. شفاف‌سازی، ضرورتی دموکراتیک

وقتی گفته می‌شود شفافیت آراء یک ضرورت دموکراتیک است، منظور این است حکومت دموکراتیک ناشی از اراده تک تک افراد ملت است و در آن مردم در قبال امور عمومی نامحرم تلقی نمی‌شوند (Johnston, 2001, pp.25-2) از این حیث معنایی ندارد رأی و تصمیم نمایندگان ملت از خود مردم مخفی بماند مگر در مواردی که به صلاح خود ملت باشد. در دموکراسی‌ها عضو پارلمان وکیل مردم است و به نمایندگی از آنها عمل می‌کند لذا در چنین نظام‌هایی اصل بر شفافیت امور بین وکیل و موکل است و اگر غیر از این عمل شود تمهیداتی اندیشیده شده است تا ضررهای «خودسری» به حداقل برسد. در واقع در صورت عدم تبعیت نماینده مجلس از مصلحت عمومی و تعقیب منافع شخصی خود چارچوب‌هایی برای جلوگیری از این کار تمهید شده است. یکی اینکه

مردمی که اقدامات او را رصد می‌کنند در صورت عدم رضایت در دوره بعد به وی رأی نمی‌دهند. دوم اینکه دوره تقنین را کوتاه مدت گذاشتند دلیلش همین است و راه حل سوم عبارت است از انحلال مجلس و سپردن آن به شهروندان. چهارم اینکه انتخابات جدید در بعضی از ممالک با استفاده از خلع نماینده صورت گیرد. راه حل‌ها برای این بوده که مردم بدانند نماینده آنها چه کار می‌کند و اگر برخلاف مصالح مردم رفتار کند بتوانند یکی از این راه‌ها را انتخاب کنند و آن نماینده را کنار بگذارند و به مصالحشان برسند. پس شفاف‌سازی آراء از این جهت می‌تواند کمک کند مردم به مصالح عمومی خودشان دسترسی پیدا کنند.

۱-۲. نهادینه کردن فرهنگ شفافیت

«نهاد» چنانچه سامونل پی هانتینگتون به تعریف آن پرداخته عبارت است: از الگوهای رفتاری پایدار، ارزشمند و مکرر (Huntington, 1996, p.9) نهادها می‌توانند به مکانیزم‌هایی اشاره کنند که بر رفتار مجموعه‌ای از افراد در یک جامعه معین حاکم است که از افراد و مقاصد آنها فراتر می‌رود و با یک هدف اجتماعی شناخته می‌شوند.

به گفته جفری ام‌هاجسون، گمراه‌کننده است اگر بگوییم نهاد نوعی رفتار است. بلکه به باور وی نهادها «سیستم‌های یکپارچه قواعدی هستند که تعاملات اجتماعی را ساختار می‌بخشند» (Hodgson, 2015, p.501). اصطلاح «نهاد» معمولاً در مورد نهادهای غیررسمی مانند آداب و رسوم یا الگوهای رفتاری مهم برای یک جامعه و نهادهای رسمی خاص ایجاد شده توسط قانون و عرف و دارای ملنگاری متمایز در نظم‌بخشیدن به رفتارهای اجتماعی به کار می‌رود. اهمیت نهاد در تأسیس و ترویج سنت‌های نیکوی سیاسی تا بدان جاست که ماکیاول اندیشمند سیاسی ایتالیایی راز قدرتمندی روم باستان را داشتن نهادهای قوی می‌دانست (احمدوند و ایمانی، ۱۳۹۷، ص ۱۱-۳۲).

از این حیث وقتی در خصوص نهادینه کردن ارزش شفافیت آرای نمایندگان صحبت می‌کنیم، مقصد بسیار فراتر از «شفافیت آراء» به مثابه یک عمل پارلمانی است. هدف این است مجلس به مثابه یک الگو از خود آغاز کند تا سرمشق جامعه در جهت حصول به ارزش‌های رفتاری مطلوب باشد؛ بدین معنا که پارلمان ابتدا باید به این باور برسد انتشار اطلاعات پارلمانی به بهره‌وری بیشتر و کارآمدی آن کمک می‌کند و زمینه مشارکت و کمک مردم به قانونگذاران و کاهش هزینه‌های نظارت را موجب خواهد شد. از این نگاه، مجلس شورای اسلامی علاوه بر اینکه خود باید به طور

قابل قبولی برای مردم شفاف شود و داده‌های پارلمانی را برای مشارکت هرچه بیشتر مردم در فرایندهای قانونگذاری مهیا کند، بلکه باید از ظرفیت قابل توجه خود در ایجاد فرهنگ شفافیت در دیگر نهادهای حاکمیتی و الزام آنها به شفاف‌کردن فعالیت‌هایشان استفاده کند. از این حیث اهتمام به این امر ایجاب می‌کند آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی بازبینی شود. خوشبختانه در قانون آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی، ظرفیت‌های مناسبی برای ارتقاء شفافیت در آراء و عملکرد نمایندگان وجود دارد. اما برخی از موانع باعث شده است تا نتوان به خوبی از این ظرفیت بهره برد مانند آنچه که در محتوای ماده ۱۲۵ آیین نامه داخلی مجلس^۱ وجود دارد. بنا بر ماده ۱۲۵ قانون آیین نامه داخلی مجلس «در کلیه موارد نتیجه رأی مجلس باید صریحاً به وسیله رییس مجلس اعلام گردد» بدین معنا که علاوه بر اطلاعات آرای نمایندگان در رأی‌گیری‌های مجلس شورای اسلامی، یکی از مهم‌ترین اطلاعات در این باره، میزان مشارکت هریک از نمایندگان در رأی‌گیری‌های صحن علنی و کمیسیون‌هاست. با توجه به اینکه هم‌اکنون برخی از اطلاعات مجلس شورای اسلامی به مردم عرضه نمی‌گردد، انتشار آمار میزان مشارکت رأی‌گیری نمایندگان می‌تواند پیش زمینه خوبی برای انتشار آرای نمایندگان در مرحله بعد باشد^۲ (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۹۷،

۱. بنا بر ماده ۱۲۵ قانون آیین نامه داخلی مجلس در کلیه موارد نتیجه رأی مجلس باید صریحاً به وسیله رییس مجلس اعلام گردد.

۲. علاوه بر آن، ارائه اطلاعات تفکیکی آرای نمایندگان فولید و کارکردهای بسیار اثربخشی دارد. ایجاد پروفایل نمایندگی از دیگر اقداماتی است که به ایجاد و نهادینه‌شدن شفافیت در مجلس کمک می‌کند. با ایجاد صفحه شخصی از هر نماینده در وبسایت مجلس شورای اسلامی، می‌توان اطلاعات جامعی از عملکرد نماینده در رابطه با مشارکت در رأی‌گیری و همچنین رفتار رأی‌دهی نماینده جمع‌آوری کرد. علاوه بر این انتشار داده‌های پارلمانی با استانداردهای داده باز می‌تواند قدمی اساسی در جهت تئور امور پارلمانی شود. از این نگاه مجلس شورای اسلامی باید تلاش کند تا اطلاعاتی را که به مردم عرضه می‌کند از استانداردهای داده باز برخوردار باشند تا استفاده مجدد آنها و همچنین تحلیل آنها برای مردم، تحلیلگران، توسعه‌دهندگان و دیگران تسهیل شود. برای مثال اطلاعات منتشر شده از وضعیت مشارکت و عدم مشارکت در رأی‌گیری و همچنین نوع آرای نمایندگان به طور پیش‌فرض حداقل با فرمت اکسل و با قابلیت دانلود ارائه شوند. و در نهایت تجمیع اطلاعات شفاف کنونی می‌تواند دسترسی به اطلاعات پارلمانی را افزایش داده و به تبع بر شفافیت امور افزوده شود. در حال حاضر اطلاعات پارلمانی اعم از اطلاعات عملکردی نمایندگان و اطلاعات صحن علنی و کمیسیون‌ها و همچنین اطلاعات اداری پارلمان به صورت پراکنده در پایگاه‌های اینترنتی گوناگونی نظیر پایگاه‌های اینترنتی مجلس شورای اسلامی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، روزنامه رسمی (مشروح مذاکرات صحن علنی مجلس) و خبرگزاری‌ها موجود می‌باشند. شایسته است با ایجاد یک صفحه واحد در پایگاه اینترنتی مجلس شورای اسلامی، تمامی اطلاعاتی که تاکنون به طور پراکنده منتشر می‌شود را در آنجا جمع‌آوری نمود یا به صورت جمعی، دسترسی به

۱-۳. کنترل رفتار سیاسی

حزب به مثابه سازوکاری که باعث تلطیف روابط قدرت و تسهیل عمل سیاسی می‌شود، نهادی کم و بیش جدید محسوب می‌شود که در سده‌های اخیر از دل تضادهای میان طبقات، شئون و گروه‌های اجتماعی سربرآورد و از آنجا که می‌توانست فاز مناسبات سیاسی را از درگیری‌های خشن و خونبار به رقابت‌های انتخاباتی تبدیل کند، خیلی زود در سامانه‌های سیاسی کشورها جای خود را باز نمود (احمدوند و خراسانی، ۱۳۹۵، ص ۱۳۷-۱۵۴). سازوکار حزبی اگرچه در طول حیات خود در بیشتر کشورها واجد کارکردهای مثبت و ارزنده‌ای در جهت ثبات سیاسی و توسعه اقتصادی در کشورهای مختلف بوده است، اما در مقاطعی به سبب رسوخ رفتارهای منفی از کارکرد مؤثر و مفید خود بازمانده است. از جمله این رفتارها تغییر موضع نمایندگان برآمده از احزاب در پارلمان است. رأی آشکار به تشکیل یا بی‌سیاسی کمک می‌کند. افراد در شرایط رأی مخفی می‌توانند کاملاً خلاف اجماع حزبی و گرایش تشکیلاتی رأی بدهند و کماکان برچسب ارتباط حزبی یا جناحی داشتن را حفظ کنند. برای این مشکل که در نهایت به ضرر جامعه تمام می‌شود. دو سنخ توصیه وجود دارد یک سنخ این است که با نصایح اخلاقی از اعضا می‌خواهند که به فلان ارزش‌ها از جمله ثبات مواضع حزبی خودشان پایبند باشند؛ یعنی حساب بازکردن روی وجدان سیاسی افراد که معمولاً چنین نصایحی در محیط‌های پُرتنش چندان عمل نمی‌کند و توصیه دوم نه از جنس نصایح اخلاقی بلکه توجه به نهادسازی است، مانند نهاد «شفافیت آرای نمایندگان». تجربه نشان داده است در کشورهایی که آرای نمایندگان به تصریح قانون شفاف شده است نوسان در مواضع نمایندگان به حداقل خود رسیده است (Carey, 2007, pp.92-107/ Depauw, 2003, pp.130-146) برای مثال کریستین بنش، مونیکا بوتلر و کاتارینای هوفر در مقاله «شفافیت در فرآیندهای رأی‌دهی پارلمانی»^۱ به بررسی تأثیر شفافیت بر رفتار رأی‌دهی نمایندگان مجلس فدرال سوییس که عالی‌ترین

148

اطلاعات مذکور فراهم گردد.

۱. از این نگاه تا سال ۲۰۱۳ نمایندگان مجلس فدرال با بلندکردن دست موافقت یا مخالفت خود را اعلان می‌کردند، در این صورت تصمیمات قانونگذاری فقط با نمایش وقت‌گیر ویدئوهای آنلاین قابل تأیید و تصدیق بود. در سال ۲۰۱۴ سیستمی تعیبه شد که ذیل آن عمل رأی‌دهی الکترونیکی به تفکیک برای هر نماینده به همراه جزییات تصمیم‌گیری به صورت آنلاین منتشر می‌شد. این سیستم گام بزرگی در جهت شفافیت محسوب می‌شد.

نهاد تصمیم‌گیری در سوئیس محسوب می‌شوند، پرداختند. مقاله در طول سال‌هایی که پارلمان شیوه‌های رأی‌دهی را تغییر داده تأثیر شفافیت را بر نظام تصمیم‌گیری نمایندگان بررسی کرده است. مطالعه آنها نشان می‌دهد از زمانی که تصمیمات و آرای نمایندگان به تفکیک معین و مشخص شده است و در معرض دید عموم قرار گرفته است به صورت قابل ملاحظه‌ای انحراف نمایندگان مجلس از سیاست‌های حزب متبوعشان کاهش یافته است. در این صورت احزاب از شفافیت و آراء ثبت شده بیشتر منتفع می‌شوند تا از رأی‌دهندگان. در واقع رأی‌دهی منضبط حزبی باعث ترفیع سطح اعتبار و کارایی حزب می‌شود و از سوی دیگر تأثیرگذاری رأی‌دهندگان در حوزه‌های انتخابیه به تصمیمات شخصی کاهش می‌یابد (Benesch, Büttler and Hofer, 2016, pp.70-90).

۱-۴. شفافیت آراء، مهم‌ترین رکن رسالت نمایندگی

149

اگر قائل به نحوی سنجیت بین نماینده مجلس در مقابل مردم و وکیل در مقابل موکل شویم مشخص می‌شود عمل به مصلحت مردم یا موکل مهم‌ترین رکن رسالت نمایندگی/وکیل است. اگرچه وجه تشابه نمایندگی یا وکالت مجلس با وکالت حقوقی صرفاً از جنس اشتراک لفظی است نه اشتراک معنوی، اما نمی‌توان سنجیت بین این دو را انکار نمود. در وکالت حقوقی از مهم‌ترین وظایف وکیل نسبت به موکل لزوم رعایت غبطه و صلاح موکل است.^۱ وکیل می‌تواند به صلاح موکل، امور فی مابین در جهت احقاق حقوق موکل را شفاف کند یا اینکه به صلاح وی قسمتی یا همه امور فی مابین را مخفی کند. (ماده ۶۶۷ ق.م.) با این توصیف آیا می‌توان این قاعده را به نمایندگی مجلس تسری داد و بر این اساس قائل بود نماینده می‌تواند رأی خود را از مردم مخفی نگه دارد؟ و مسئله دوم اینکه چه رسالتی بالاتر از اطلاع مردم از عملکرد شفاف کسانی که نماینده آنها در پارلمان محسوب می‌شود.

عدم شفافیت آراء نمایندگان نوعی اجحاف در حق مردمی که به ایشان رأی داده‌اند محسوب می‌شود. طبیعتاً چه به قیاس عقل و چه نظر به سنت اسلامی، شفافیت بر پنهان‌کاری کسانی که متصدی امور عمومی می‌شوند، اولویت دارد. علاوه بر این اگر جوانب عملی امور را در نظر بگیریم متوجه می‌شویم شفافیت آراء نمایندگان در بسیاری از کشورها علاوه بر اینکه از حجم فساد کاسته

۱. مطابق ماده ۶۶۷ قانون مدنی وکیل باید در تصرفات و اقدامات خود مصلحت موکل را مراعات نماید و از آنچه که موکل بالصراحه به او اختیار داده یا بر حسب قرائن و عرف و عادات داخل اختیار اوست تجاوز نکند.

است، گامی اساسی نیز در جهت حکمرانی مطلوب قلمداد شده است. این حق مردم است بدانند کسی که از جانب آنها نمایندگی می‌کند بر همان اصولی متعهد است که به واسطه آنها رأی مردم را اخذ کرده است. این خلاف ضوابط اخلاقی است فاصله‌ای میان قول و عمل نمایندگان باشد. به نظر می‌رسد حداقل نتیجه شفافیت آراء حصول به نوعی یگانگی در حرف و عمل نمایندگان است. مطابق مکانیسم شفافیت است که مردم در دوره‌های بعدی به نمایندگانی که تعارضی بین حرف و عمل آنها دیده شده رأی نمی‌دهند (بهرامی و دیگران، ۱۳۹۹، ص ۷۱-۱۰۱). محمد فاضلی در مقاله‌ای با عنوان « ضرورت علنی بودن رأی نمایندگان » معتقد است نسبت نمایندگان با مردم پیش از هر چیز نسبت به رابطه وکیل و موکل قیاس می‌شود. از این نگاه نمایندگان وجود دارند تا با وکالت از مردم، در امور قانونگذاری و نظارت نقش آفرینی کنند و مدافع حقوق ایشان باشند. از این نگاه مخفی بودن رأی نمایندگان به همان اندازه طنزآمیز است که روزی گفته شود وکلا در دادگاه‌ها رأی و نظر خود درباره پرونده موکل‌شان را مخفیانه به دادگاه اعلام کنند و موکلان نیز هیچ‌گاه نتوانند به نظر وکیل دسترسی داشته باشند. موکلان در این موقعیت فرضی چگونه باید به وکیل اعتماد کنند یا درباره ادامه استخدام او برای وکالت پرونده تصمیم بگیرند؟ و از کجا باید مطلع شوند که عملکرد وکیل بر حکم صادره در خصوص پرونده اثر داشته یا نداشته است.

اگر از این منظر، منظری که شفافیت آرای نمایندگان را مهم‌ترین رکن نمایندگی می‌داند بنگریم، به دلایل ذیل مخفی بودن رأی نمایندگان قابل دفاع نیست. ۱. رأی مخفی، کل رابطه مردم و نمایندگان مجلس برای اعتماد کردن و ارزیابی عملکرد را به گفتارهای نمایندگان که می‌تواند نمایش گفتاری هم باشد تقلیل می‌دهد؛ لذا مخفی بودن رأی سبب می‌شود واقعی‌ترین و مؤثرترین کردار نماینده در طول دوران فعالیتش از دید موکلان دور بماند. ۲. رأی مخفی، نمایندگان را از «شناسنامه پارلمانی» داشتن محروم می‌کند. نمایندگان شناسنامه تعلقات سیاسی، خلیقات شخصی و سوابق مدیریتی یا تعاملات بین فردی دارند، اما شناسنامه پارلمانی هر نماینده در قالب نطق‌ها، موضع‌گیری‌های رسانه‌ای و آراء او ساخته می‌شود. مخفی بودن رأی این امکان را فراهم می‌کند که دورویی سیستماتیک گسترش یابد و افراد کرداری کاملاً متعارض با هویت به نمایش درآمده از خود داشته باشند. ۳. فقدان رأی آشکار به معنای نابود کردن بخش مهمی از تاریخ پارلمانی است. رأی مخفی دست نمایندگان را برای بازی کردن نمایش‌های جذاب برای مردم و رأی دادن خلاف نظر مردم، بده بستن‌های سیاسی و اقتصادی با وزرا و سایر اقدامات نادرست باز می‌گذارد. ۴. رأی

مخفی ارزیابی عملکرد هر نماینده را دشوار می‌سازد و از همین جهت قضاوت درباره آنها در هر انتخابات بر اساس آرائی که در دوره قبلی مجلس داده‌اند، ناممکن است (فاضلی، ۱۳۹۸، ص ۸۷).

۱-۵. لزوم پاسخ‌گویی نمایندگان

مفهوم پاسخ‌گویی در همه جوامع در سازمان‌های بخش دولتی، خصوصی و غیرانتفاعی مطرح است و دارای سطح انتزاع بالایی بوده و ارائه تعریف مشترک و مورد توافق همه در مورد آن دشوار است (Pollitt and Hupe, 2011, p.5). آنچه که همه صاحب نظران در مورد آن اتفاق نظر دارند پیچیدگی، ابهام و وابستگی پاسخ‌گویی به بستر و زمینه سازمانی مورد بررسی می‌باشد (Ebrahim and Weisband, 2007, p.65) هر چند پاسخ‌گویی در جوامع امروزی به صورت‌های متفاوتی مورد تاکید قرار می‌گیرد، در مفهومی عام به فرآیندهایی گفته می‌شود که شهروندان، حاکمان را برای رفتار و عملکردشان مسئول می‌کنند. پاسخ‌گویی سه هدف عمده دارد ۱. ابزاری است جهت نظارت بر قدرت و پیشگیری از سوء استفاده از اختیارات عمومی ۲. تضمینی است بر کاربرد صحیح منابع ملی، تبعیت از قانون و صیانت از ارزش‌های خدماتی عمومی و ۳. ابزار مؤثری برای ارتقا و بهبود زمامداری و مدیریت خدمات عمومی است (فقیهی، ۱۳۸۰، ص ۲۶) برخی از محققان معتقدند که برای شناسایی و فهم ماهیت اصلی پاسخ‌گویی و درک کارکردهای آن در زمینه و بسترهای مختلف و ارائه یک چارچوب مفهومی شفاف بایستی ذینفعان گوناگون پاسخ‌گویی را شناخت (Bergsteiner and Avery, 2008, p.19) در حالی که برخی محققان دیگر پاسخ‌گویی را پدیده‌ای اجتماعی می‌دانند که توسط ذینفعان در یک سیستم شکل می‌گیرد. هدف از شفافیت اجازه دادن به شهروندان برای پاسخ‌گو نگهداشتن نمایندگان در قبال سیاست‌ها و عملکردهای آنان است (فقیهی، ۱۳۸۰، ص ۲۶).

از این حیث علنی و شفاف شدن رأی نمایندگان در کل زمینه را برای آشکار شدن کردار سیاسی نمایندگان، پاسخ‌گو ساختن آنها در برابر گروه‌ها و احزابی که به آنها منسوب هستند و روشن کردن نسبت مردم با نمایندگان فراهم می‌کند. مهم نیست این ایده توسط چه کسانی، با چه هدفی و با چه لحنی بیان شده است، بلکه اهمیت دارد که با اجرا شدن آن مسیر حرکت درازمدت کنش و ساختار سیاسی در ایران شفاف‌تر شود و امکانی برای فراگیر شدن مطالبه شفافیت در همه نهادهای سیاسی فراهم آید. قدر مسلم سه هدفی که از مطلق پاسخ‌گویی در گستره سیاست مطرح نظر است در مورد

شفافیت آراء پارلمانی نیز صادق است. شفافیت آراء می تواند نظارت بر قدرت را افزایش دهد، تضمینی برای کاربرد صحیح منابع ملی باشد و ابزار مؤثری برای ارتقاء و بهبود زمامداری و مدیریت خدمات عمومی قلمداد شود.

۱.۶. شفافیت آراء، ارزشی دینی

یکی از راهکارهای مشارکت مردم در حکومت باخبر بودن ایشان از جریان امور است. این سازکار در کنار سازکار انتخابات، حجیت قول کارشناسان و نظارت بر کارگزاران از عالی تا دانی، مشارکت مردم در نظام سیاسی از اسباب سلامت و کارآمدی عمل سیاسی تلقی شده است (سند، ۱۴۲۶، ص ۴۱). در اندیشه دینی خاصه در اندیشه اسلام دلالت های زیادی در خصوص شفافیت در گستره حکمرانی وجود دارد؛ با وجود این به سبب پاره ای شرایط از جمله استبدادی بودن شرایط سیاسی در بسیاری از ازمه اسلامی شفافیت سیاسی در دستور کار فقهای امامیه قرار نگرفت؛ لذا اگر در اندیشه فقهای شیعی بایی در این خصوص نیست نباید حمل بر فقدان نشانه های آن در نص اسلامی شود.

در نگاه اسلامی دال های که به شفافیت اشاره دارند، بیشتر با مواضع سیاسی امام علی علیه السلام ممزوج شده است. در عهدنامه مالک اشتر که از حیث سندی صحیح و معتبر تلقی می شود (میرخلیلی و حسنی، ۱۳۹۷، ص ۷-۲۷). دو نکته اساسی وجود دارد که به صراحت بر شفافیت تأکید ویژه دارد. امام علی علیه السلام خطاب به مالک می فرماید: «و إن ظنت الرعيه بک حيفا فأصحر لهم بعدرک؛ اگر مردم بدگمان شدند و گمان کردند که درباره آنها ستمی روا داشته ای عذر و دلیل خود را برای مردم اصحار کن» (نهج البلاغه، نامه ۵۳) از این عبارت، قاعده اصحار در حکمرانی به دست می آید. اصحار یا صحراگونگی یعنی مانند صحرا که فضای باز است، همه چیز به صورت شفاف در محضر مردم باشد (ابن ابی الحدید، [بی تا]، ج ۱۷، ص ۹۸) امام علی علیه السلام در جای دیگر می فرماید: «ألا وإن لکم عندی أن لا أحتجز دونکم سرا إلا فی حرب» بدانید که شما بر من این حق را دارید که جز مسائل نظامی چیزی را از شما پنهان نکنم» (نهج البلاغه، نامه ۵۰) بخش اول این عبارت نیز تأکید بر صحراگونگی امور است و بخش دوم، تخصیصی بر این قاعده کلی است و آن استثنا کردن مسائل نظامی هست. پس می توان اینگونه استنباط کرد اصل بر شفافیت است مگر آنکه با دلیل خارج شود. از آنجا که اتخاذ هرگونه تصمیم مستلزم در دسترس بودن اطلاعات صحیح، کافی و به موقع است تا جایی که

هیچ حرکتی بدون شناخت، به درستی میسر نمی رسد، امیرالمؤمنین^ع به کمیل بن زیاد می فرماید: «ای کمیل! هیچ حرکت و اقدامی نیست، مگر اینکه در آن به شناختی نیازمندی» (حرّانی، ۱۳۹۴، ص ۱۱۵) مهم تر از همه در روایتی از امام علی که در بدو امامت سیاسی ایشان نقل شده است: «دانستن مردم از امور» به مثابه یک قاعده و یک حق اساسی تلقی شده است، هر چند به تصریح امام استثنائاتی بر آن وارد است و آن هم به صلاح خود مردم (نهج البلاغه، نامه ۵۳).

۱-۷. کاهش فساد

مقاله حاضر به چند جهت، شفافیت آرای نمایندگان را گامی اساسی در جهت کاهش فساد می داند. اولین و مهم ترین این است به تصریح امام خمینی^ع «مجلس عصاره فضائل ملت است». مجلس از این حیث برترین نهاد سیاسی تلقی می شود که می تواند به مثابه یک الگو سر مشق سایر دستگاه ها، نهادها و مردم شود. اگر مجلس در این سطح، رفتار رأی دهی خود را اصحار کند، سایر نهادها هم تشویق می شوند شفافیت را الگوی عملکردی خود بدانند نه مخفی کاری.

153

از نظر علمای علم سیاست، بسته بودن امور و مخفی کاری همواره ملازم با فساد بوده است. فساد می تواند سوء استفاده از قدرت عمومی به نفع یک حزب خاص، طبقه، دوستان و خانواده باشد. و وقتی این اتفاق می افتد که تصمیمات و پویش های سیاسی از مردم مخفی بماند، وقتی که دولتمردان نیازی به پاسخ گویی در پیشگاه ملت نمی بینند فساد در اشکال متفاوت جلوه می نماید. (رحیمی و دیگران، ۱۳۹۹، ص ۲۶۱-۲۸۸).

معمولاً انتخابات عرصه ای است که می توان در آن نسبت مستقیمی بین جرایم سازمان یافته و فقدان شفافیت یافت. گروه های مجرمین سازمان یافته معمولاً دارای سلسله مراتب بوده و برای انجام مأموریت و نیل به هدف خود به هر وسیله ای متوسل می شوند و معمولاً سعی می نمایند در ارکان مختلف حکومتی و نهادهای عمومی نفوذ کنند. از این نگاه عرصه انتخابات همواره یکی از حوزه هایی است که این گروه ها سعی در نفوذ در آن را دارند. آنها با تزریق منابع مالی به نفع کاندیداهای خاص، تلاش می کنند کاندیداهای مورد نظرشان را به مجلس یا دیگر نهادها بفرستند و از این طریق نفوذ خود را در حوزه حکومتی و دولتی گسترش دهند. گروه های تبهکار که به دنبال کسب امتیازات مالی، سیاسی و اقتصادی هستند، برای مصون ماندن از تعرضات قانونگذار، پول های هنگفت هزینه می نمایند تا نمایندگان مورد نظر آنها به مجلس راه یابند تا بدین طریق

لواحی که دولت به منظور مبارزه با این گروه‌ها تهیه و برای تصویب به مجلس می‌فرستد، رأی نیاورد (میرمحمدصادقی، ۱۳۷۹، ص ۶۵-۹۰). از این حیث وقتی سمت و سوی نمایندگان در رأی‌گیری مشخص شود دست‌های پشت پرده هم رو خواهد شد. در واقع زمانی که نیروهای سیاسی و کلانپیداها توسط گروه‌های جنایت‌کار سازمان‌یافته، تأمین و تغذیه مالی شوند و نمایندگان یا نفوذی‌های این گروه‌ها توسط مردم انتخاب و به مجلس فرستاده شوند، جدا از نائل شدن این گروه‌ها به امتیازات مختلف و زیر سؤال بردن حاکمیت دولت، آثار زیانباری بر اصل حاکمیت قانون و مردم‌سالاری مبتنی بر آراء عمومی خواهند داشت. برای نمونه می‌توان به افشای یک سند محرمانه در سال ۱۹۹۳ میلادی بعد از پنجاه سال در ایتالیا اشاره کرد که بر اساس آن، داوطلبان عضویت در پارلمان از اعضای مافیا در جهت کمک به انتخاب خود استفاده می‌نمودند و اعضای مافیا با تهدید و تشویق رأی‌دهندگان و تقلب در انتخابات، موجبات انتخاب برخی از داوطلبان را فراهم کرده و در عوض، منتخبان نیز از اعضای مافیا در قبال تعقیب و دستگیری حمایت می‌نمودند (همان، ص ۶۵-۹۰).

از جمله علل عدم آرای نمایندگان «امنیتی نگریستن امور» است. توجیه این است ما غیر شفاف عمل می‌کنیم چون شفافیت مشکلات امنیتی هم برای مملکت و هم برای نماینده یا مسئولی که شفاف عمل می‌کند به بار می‌آورد، در حالی که تجربه ثابت می‌کند امنیتی نگریستن امور و به تبع لاپوشانی واقعیت‌ها بر حجم فساد می‌افزاید. متأسفانه ما به دلایل گوناگون و نداشتن اعتماد به یکدیگر یا نبود وفاق بین دولت و ملت به همه چیز رنگ سیاسی و امنیتی می‌دهیم و به این طریق کار خود را توجیه می‌کنیم، در حالی که این وضعیت بهترین شرایط را برای سوء استفاده متغلبان فراهم می‌کند؛ واقعیتی که به شدت بر فساد دامن می‌زند (فدایی، ۱۳۹۵، ص ۷-۱۳).

۲. استدلال مخالفان عدم شفافیت آرای نمایندگان

اگرچه به لحاظ شکلی و محتوایی طرح حاضر مشکلاتی دارد، اما در هر صورت تهیه کنندگان آن در طرف موافق با این طرح قرار می‌گیرند. این طرح مخالفانی هم دارد که دلایل آنها هم شنیدنی است. مخالفان این طرح دلایلی به شرح زیر اقامه می‌کنند.

الف) ترس از شورای نگهبان و نظارت استصوابی یعنی علنی بودن رأی نمایندگان باعث می‌شود به راحتی توسط شورای نگهبان رد صلاحیت شوند. ب) ترس از نیروهای خودسر و تندرو در حوزه

انتخابیه ج) تعارض منافع ملی و کلان با نگاه‌های قومی و جناحی یعنی مواردی پیش می‌آید که منافع ملی ایجاب می‌کند از یک منفعت قومی، جناحی و محلی چشم فرو شست و آشکاربودن این موضع باعث نارضایتی محلی می‌شود. د) تعارض با خط مشی و سیاست‌های دولت و در نتیجه کاهش امکانات به حوزه انتخابیه.

اگرچه استدلال‌های مخالفان عمدتاً با کلیدواژه «ترس» گره خورده است، صفتی که مبنایت آشکار با رسالت نمایندگی دارد، اما موفقیت سازوکار شفافیت آرای نمایندگان مستلزم رفع این نگرانی‌هاست. ابتدا لازم است شرایطی قانونی تمهید شود که شورای نگهبان آرای نمایندگان در مجلس را ملاک ارزیابی خود قرار ندهد. دوم، سلامت سامانه‌های سیاسی ایجاب می‌کند با نیروهای خودسر به شدت مبارزه شود. سوم، در رفع تعارض منافع ملی و رویکردهای قومی و جناحی فرهنگ‌سازی شود. چهارم دولت‌های جمهوری اسلامی عدالت را در تمامی استان‌ها و حوزه‌های انتخابیه نمایندگان صرف‌نظر از خط و خطوط سیاسی نمایند، اجرا کنند و در صورت مخالفت علنی نماینده با او و حوزه انتخابیه اش، قطع امکانات را انجام ندهند. مخالفان می‌گویند در مجلس اول همه احزاب و گروه‌ها حضور داشتند و آرای نمایندگان شفاف بود و شورای نگهبان هیچ‌گونه برخورد استصوابی نمی‌کرد، اما در مجالس بعدی این رفتار شورای نگهبان باعث پنهان‌سازی نظر نمایندگان شد.

نتیجه

در دهه‌های اخیر در پی روند پیشرفت‌های تکنولوژیکی در بسیار از کشورهای دموکراتیک، پارلمان‌ها اقدام به شفاف‌سازی آراء خود به منظور دستیابی به یک سری اهداف از جمله کاهش فساد نمودند، به گونه‌ای که امروزه شفاف‌سازی آراء پارلمانی به یکی از شاخصه‌های اصل حکمرانی مطلوب تبدیل گردیده است. در همین راستا، مجلس شورای اسلامی ایران نیز با ارائه طرحی تحت عنوان «شفافیت آرای نمایندگان» در مهر ماه سال ۱۳۹۸ اقدام نمود؛ با وجود این با گذشت دو سال از طرح این موضوع، کماکان در خصوص آن تصمیم‌گیری نشده است؛ از این رو در جهت مقوم‌سازی طرح مزبور، ما برآن شدیم تا نظرات موافق و مخالف در این باره را مطرح و با ارائه استدلال‌ات موافقین و مخالفین این طرح ابعاد موضوع را مشخص و روشن نماییم. بررسی‌ها نشان می‌دهد با توجه به امتیازات اصل شفاف‌سازی آراء، کفه ترازو در دفاع از آن و تأیید نظر موافقین سنگینی

می‌کند. در واقع جدای از دلایلی چون ضرورت شفافیت به‌عنوان یک ضرور دموکراتیک و در راستای تقویت اصل پاسخ‌گویی و ... باید گفت مهم‌ترین و اصلی‌ترین دلیل طرح این مسئله و دفاع از آن، نقش شفاف‌سازی آراء پارلمانی در کاهش فساد است، امری که می‌تواند به مراتب در تحقق چنین امری و بهبود فرآیند و عملکرد نهاد تقنین مهم واقع شود. در پایان پیشنهاد می‌شود به‌منظور قوام اصل شفافیت آراء و تعبیه آن در نظام تقنینی کشور، با تأکید بر بهره‌گیری از تجربیات موفق دیگر کشورها، موارد زیر لحاظ گردد:

- نهادینه کردن فرهنگ و ادبیات شفاهی پارلمانی؛
- بازبینی قانون آیین نامه داخلی مجلس شورای اسلامی؛
- انتشار میزان مشارکت در رأی‌گیری نمایندگان؛
- ایجاد پروفایل نمایندگی؛
- انتشار داده‌های پارلمانی؛
- تجمیع اطلاعات شفاف کنونی؛
- تصویب طرح شفافیت آرای نمایندگان مجلس شورای اسلامی.

منابع

۱. قرآن کریم.
۲. نهج البلاغه.
۳. ابن ابی الحدید، عزالدین ابو حامد؛ شرح نهج البلاغه؛ تحقیق محمد ابوالفضل ابراهیم؛ [بی جا]: نشر مؤسسه اسماعیلیان للطباعة والنشر والتوزیع، [بی تا].
۴. احمدوند، ولی محمد و رضا خراسانی؛ «امکان سنجی تحزب در جمهوری اسلامی ایران»، سیاست متعالیه؛ ش ۱۷، تابستان ۱۳۹۶، ص ۱۳۷-۱۵۹.
۵. احمدوند، ولی محمد و علی ایمانی؛ «فسادزدایی از نهادهای رسمی با بهره‌گیری از تئوری تفکیک قوا»، فصلنامه دین و قانون؛ ش ۲۲، زمستان ۱۳۹۷، ص ۴۱-۱۱.
۶. بوذرجمهری، حسین؛ «شفاف کردن شفافیت»، فصلنامه فلسفه و کلام؛ ش ۱۸، مرداد و شهریور ۱۳۹۷، ص ۶۱-۳۹.
۷. بهرامی، محمدباقر، فریدون اکبرزاده، روح‌الله شهابی و شیوا جلال‌پور؛ «نقش شفافیت آرا نمایندگان در کارآمدی فرآیند قانونگذاری پارلمان‌های اتحادیه اروپا، انگلستان، ایتالیا و ایران»، فصلنامه علمی مطالعات روابط بین‌الملل؛ ش ۵۰، تابستان ۱۳۹۹، ص ۷۱-۱۰۲.
۸. تمیمی آمدی، عبدالواحد؛ غررالحکم و دررالکلم؛ تصحیح سیدمهدی رجایی؛ قم: دارالکتاب الاسلامی، ۱۴۱۰ق.
۹. حرّانی، ابومحمد؛ تحف العقول عن آل الرسول ﷺ؛ قم: مکتبه بصیرتی، ۱۳۹۴ق.
۱۰. عمید، حسن؛ فرهنگ عمید؛ تهران: نشر امیرکبیر، ۱۳۷۸.
۱۱. خیر آنالین؛ «نگاهی به شفافیت آرا در مجالس ۱۰ کشور»، کد خبر: ۱۳۰۱۳۵۱، ۱۳۹۸/۶/۲۹.
۱۲. رحیمی، حمید، صابر نیاورانی، محمد جلالی و اسدالله یاور؛ «شاخصه‌های شفافیت و مبارزه با فساد و تأثیر سنجه‌ها و موازین بین‌المللی»، پژوهش‌های اخلاقی؛ ش ۲، ۱۳۹۹، ص ۲۶۱-۲۸۸.
۱۳. سند، محمد؛ أسس النظام السیاسی عند الإمامیه؛ ترجمه محمدحسن رضوی و مصطفی اسکندری؛ قم: باقیات، ۱۴۲۶ق.
۱۴. طاهری، محسن و محمدجواد ارسطو؛ «بررسی تطبیقی مبانی اصل شفافیت از دیدگاه اسلام

- و نظریه حکمرانی خوب»، پژوهش‌های تطبیقی حقوق اسلام و غرب؛ ش ۳، پاییز ۱۳۹۵، ص ۱-۲۴.
۱۵. فاضلی، محمد؛ «ضرورت علنی بودن رأی نمایندگان»، خبرگزاری ایسنا؛ آبان ۱۳۹۸.
۱۶. فدایی، غلامرضا؛ «عزم بر شفافیت اطلاعاتی»، تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی؛ ش ۸۴، بهار ۱۳۹۵، ص ۷-۱۳.
۱۷. فقیهی، ابوالحسن؛ «نظام‌های پاسخ‌گویی در بخش دولتی دیدگاهی تطبیقی»، فصلنامه مطالعات مدیریت؛ ش ۲۹ و ۳۰، ۱۳۸۰، ص ۲۶-۵۱.
۱۸. مرکز پژوهش‌های مجلس؛ گزارش شفافیت آرای نمایندگان مجلس؛ کد موضوعی: ۲۳۰، ش ۱۶۳۱۹، بهمن ۱۳۹۷.
۱۹. معین، محمد؛ فرهنگ معین؛ تهران: انتشارات زرین، ۱۳۸۶.
۲۰. مهری، مریم و اسماعیل هادی‌تبار؛ «پیشگیری از افزایش جرایم اقتصادی از طریق شفاف‌سازی هزینه‌های تبلیغات انتخاباتی»، مجله کارآگاه؛ ش ۳۲، پاییز ۱۳۹۴، ص ۳۷-۵۲.
۲۱. میرخلیلی، سید محمود و محمد حسنی؛ «سیاست جنایی افتراقی در سنت علوی با تأکید بر عهدنامه مالک»، حقوق اسلامی؛ ش ۵۸، پاییز ۱۳۹۴، ص ۱۴۵-۱۷۴.
۲۲. میرمحمدصادقی، حسین؛ «جرم سازمان‌یافته یا شرکت سهامی ارتکاب جرم»، فصلنامه مدرس علوم انسانی؛ ش ۴، زمستان ۱۳۷۹، ص ۲۵-۴۷.
۲۳. ناعمه، حسن؛ «شفافیت و مبارزه با فساد در انعقاد قراردادهای اداری ایران»، تحقیقات حقوقی؛ ش ۴، بهار ۱۳۹۰، ص ۹-۳۶.
24. Bergsteiner, H & Avery, G. C; "A generic multiple constituency matrix: Accountability in private prisons", *Journal of Public Administration Research and Theory*, 2008, p 19.
25. Carey, John M; "Competing principals, political institutions, and party unity in legislative voting", *American Journal of Political Science*, 2007, 51 (1).
26. Depauw, Sam; "Discipline: Government party discipline in parliamentary democracies: the cases of Belgium, France and the United Kingdom in the 1990s", *The Journal of Legislative Studies*, 2003, 9 (4).
27. Ebrahim, A & Weisband, E; "Global accountabilities: Participation,

- pluralism, public ethics", New York: Cambridge University Press, 2007. P56
28. Engelen, Bart and R.V. Nys, Thomas; "Against the secret ballot: Toward a new proposal for open voting", 2013; *a article in Acta Politica* Christine Benesch, Monika Bütler, Katharina E. Hofer, "Transparency in Parliamentary Voting", 2016: 70-90.
29. Hodgson, Geoffrey " On defining institutions: rules versus equilibria", *Journal of Institutional Economics*, 2015, vol. 11, issue 3, 497-505.
30. Huntington, Samuel; "Political Order in Changing Societies", Yale University Press, 1996 .p.9.
31. Johnston, Michael; "Good Governance: Rule of Law, Transparency and Accountability by Department of Political Science", Colgate University, 2001, pp.2-25.
32. Pollitt, C & Hupe, P; "Talking About Government The role of magic concepts. *Public Management Review*", 2011, 13 (5).